

Alain de Benoist

Autor: F. Roger Devlin

Následující text je překladem přednášky F. Roger Devlina z jarního setkání Counter-Currents 2023

Termín populismus se v Americe hojně rozšířil od vzestupu Donalda Trumpa, v Evropě pak ještě o něco dříve, jako negativně zabarvené zastřešující označení protiimigračních protestních stran. Po všelidovém hlasování o Brexitu a zvolení Trumpa prezidentem se v anglicky hovořícím světě vyrojily knihy o populismu jako houby po dešti. Vsadil bych si, že za mnoha z nich stojí zadání vypočítavých vydavatelů, kteří doufali ve snadný zisk z náhle módní materie. Během zimy 2018-19 se na webu Counter-Currents **objevila série recenzí** řady těchto nových titulů, sám **jsem napsal čtyři** z nich.

Celkem podle očekávání byla kvalit těchto publikací různá. Napsali je povětšinou chytří, tituly náležitě vyzbrojení akademici. Jednoho z nich jsem tehdy popsal, že „působí dojmem celoživotního ‚vzorného studenta‘, sběrače výsledků spojením vrozeného nadání, píle a absencí jakékoliv chuti zpochybňovat sebemenší aspekt vládnoucího přesvědčení doby.“ Tento profil mi přijde velmi typický. Akademické prostředí i dnes stále láká ambiciózní, vysoce inteligentní lidi, stále více však funguje jako systém sociální reprodukce pro verbálně orientovanou část manažerské třídy. Mladí lidé sem přicházejí v naději, že se stanou součástí vládnoucí elity, což ovšem předpokládá mj. přizpůsobení svého způsobu uvažování po vzoru těchto elit. Těžko tak v podobném prostředí můžeme očekávat smělé výzvy hegemonické ideologii. V některých oblastech poznání na tom příliš nesejde, při studiu populistických trendů v západní politice nabývá však tato vlastnost zásadní důležitosti. Ať už populismus znamená cokoliv, stal se pro vládnoucí třídu nepochybně výzvou. A podobně

jako byste se asi při hledání nejpádnejší kritiky katolické církve neobrátili na Vatikán nebo se nevyptávali Usámy bin Ládina na slabá místa islámského radikalismu, neměli by se zájemci o pochopení výzvy, již populismus představuje pro elity, obracet na elitní instituce vysokého učení. Z jistého odstupu by nás tak měly slabiny tohoto díla překvapovat méně než jeho občasná silná místa.

Většina lidí nemá čas ani chuť pečlivě studovat a srovnávat čtveřici nebo i více pojednání o populismu a právě k těmto čtenářům se obracím s první publikací The Homeland Institute, **Populistický moment** (Konec pravolevého dělení) z pera **Alaina de Benoista**. Měl jsem tu čest tuto knihu, která o hlavu převyšuje většinu toho, co bylo na dané téma napsáno, přeložit do angličtiny. Neobjednal si ji nějaký nakladatel s vidinou slušného zisku z aktuálního tématu, a přestože autor je skutečně vynikající intelektuál, nepatří do akademické obce. Zachoval si dostatečnou míru svobody disidenta, aby mohl následovat myšlenky všude, kam jej zavedou, i kdyby při tom musel někomu šlápnout na kuří oko.

Jelikož na tomto omezeném prostoru nedokáži náležitě vykreslit všechny silné stránky více než třísetstránkové knihy, soustředím na dva motivy z jejího titulu a podtitulu, tedy povahu populismu a oslabování významu pravolevého dělení v současné politice. Podle de Benoista se největšího omylu dopouštějí ti, kdo k populismu přistupují jako politické ideologii v duchu sociální demokracie, libertariánství nebo marxismu a jednoznačně jen umísťují na konvenční pravolevé politické spektrum.

Populismus namísto toho chápe jako politické nastavení, které se zase a znovu vynořuje v momentech, kdy se programy politických přestávají potkávat s lidovou poptávkou a příkopy mezi stranami blednou ve srovnání s propastí mezi lidem a elitou jako takovou. Původní (alespoň v moderním kontextu) americký populismus sklonku 19. století se soustředil na otázky jako vliv železničních společností nebo **bimetalismus**. Náš současný „populistický moment“ se vykrytalizoval hlavně okolo problémů s imigrací a otázek národní suverenity. Jsou to *ad hoc* seskupené koalice široce vymezených zájmových skupin proti etablované elitě, co spojuje epizody populismu, nikoliv obsah jejich programů či ideologie.

Benoist si všímá charakteristického populistického stylu, jehož prvky nacházíme v různých iteracích populismu. Řadí sem požadavek na přímější vztah mezi lidem a vládou strukturou, pojetí lidu coby stejnorodého společenského celku, výhradního nositele pozitivních a trvalých hodnot (elitami buď opuštěných, nebo přímo zrazených), idealizaci národního společenství coby organického a jednotného celku, nostalgické přivlastňování si z minulosti zděděných hodnot, volání po přímé demokracii a referendech a obliba charismatických vůdců ve službách „ztělesněné demokracie“. Podotýká ovšem, že ne každé populistické hnutí naplňuje výše načrtnutý seznam kompletně.

Nejvýraznějším rysem populistického momentu dneška je skutečnost, že vládcí jsou masám vzdáleni přinejmenším tak výrazně, jako jsou masy odcizené jim. Politické i novinářské elity autorovy rodné Francie tak dnes celkem nepokrytě pohrdají lidem, o jehož blaho by měly podle společenské smlouvy pečovat. Cituje o leccčems vypovídající francouzské reakce na britské rozhodnutí opustit po referendu Evropskou unii, které vykreslují voliče jako úzkoprsé a xenofobní blbce, kteří vlastně ani nevědí, co chtějí a jejichž požadavky by se beztak neměly brát příliš vážně. Britskému premiéru Davidu Cameronovi se dostalo ostré kritiky za to, že vůbec nechal referendum uspořádat – tedy že se rozhodl ptát se svých krajanů na názor ohledně zásadní politické otázky. Mnozí komentátoři se přimlouvali za úplné odstranění nástroje všelidového referenda, zřejmě coby ohrožení demokracie. Šéf Evropské komise se nechal slyšet, že „proti evropským úmluvám neexistuje žádná demokratická volba“.

Podobně jako kdysi marxisté chápou i dnešní evropští pohlaváři své zamilované projekty jako cestu diktovanou samotnou logikou dějin. Víra ve své poznání směřování historie pak živí neochvějné přesvědčení, že je jejich povinností zabránit zaostalým masám běh mechanismu jakkoliv ohrožovat, včetně toho znemožnit jim vyjádřit své postoje. Říká se tomu „boj proti dezinformacím a projevům nenávisti“.

Francouzské elity kladou obzvláštní důraz na podle nich nedostatečné vzdělání průměrného voliče, jako by snad akademické tituly garantovaly zdravější postoje k veřejným věcem. Jak podotýká de Benoist, u obyčejných lidí, kteří nevěnovali několik let své rané dospělosti studiím managementu a politiky, je nižší pravděpodobnost hlubokého kondicionování vládnoucí ideologií.

Benoist spatřuje kořeny tohoto odcizení elit v triumfu liberálního pojetí demokracie. Toto velmi moderní chápání pojmu se výrazně opírá o koncept zastupitelství, kde přímou suverenitu lidu, jak byla praktikována ve starých Aténách nebo v moderním světě prostřednictvím referend a plebiscitů, nahrazuje suverenita údajných zástupců lidu. Tento zastupitelský systém nevznikl, navzdory obecnému přesvědčení, v reakci na růst velikosti moderních republik. Jeho tvůrci jej vytvořili jako omezení samotné demokracie, když tím všelidovou účast na politickém životě v zásadě omezili na volební klání a petiční právo. Postupem času se na to však pozapomnělo a zastupitelská demokracie v obecném povědomí splýnula s demokracií jako takovou.

Zástupci lidu nejsou svým voličů vázání žádným imperativním mandátem, a proto jsou možnosti voličů, jak je volat k zodpovědnosti, značně omezené. Zastupitelský systém proto snadno sklouzává do určité formy oligarchie zodpovídající se výhradně privátním zájmům, které ji podporují, v Americe známé jako **manažerská třída**. Samotná představa obecného blaha se rozplývá, aby ji nahradil souhrn soukromých zájmů. Mezi údajnými zástupci lidu se tak rychle rozvíjí svého druhu třídní povědomí a snaha chránit své vlastní zájmy před vměšováním a požadavky voličů.

Politika je problémem rozhodování se mezi možnými postupy, liberální demokracie však zhusta nahrazuje jasný rozhodovací proces odosobněným managementem. Odvolává se k autoritám tržních sil nebo technické odbornosti. Ta však slouží ke stanovení nejefektivnějšího

způsobu dosažení daného cíle, nikoliv výběru cíle, o nějž by se mělo usilovat. Rozmach „expertokracie“ tak jde ruku v ruce s rozostřením cílů a soustředěním se prostředky a novým „rámováním“ politických otázek jako technických problémů s jediným racionálním a optimálním řešením. Benoist upozorňuje, že právě zde bychom měli hledat jeden ze zdrojů „politické korektnosti“, jejímž asi nejbližším ekvivalentem ve francouzštině je „*la pensée unique*“: jediný správný způsob uvažování.

Vychází z něj i další stále častěji a hlasitě slýchané tvrzení z řad příslušníků a roztleskávačů politické elity, že k jejich cestě „neexistuje žádná alternativa“. Autor sleduje původ této rétorické figury na umlčení kritiků Margaret Thatcherové, v novější době si ji pak obzvlášť oblíbila Angela Merkelová – do té míry, že dokonce inspirovala název opoziční strany Alternativy pro Německo. Protože v politice jde v jádru o volbu mezi možnými postupy, dala by se liberalismem preferovaná náhrada složitých a riskantních rozhodnutí údajně odborným managementem nazvat až abdikací na politiku samotnou.

Současný **populismus** tak navzdory některým názorům není projevem znechucení z politiky jako takové, ale mnohem víc protestem proti depolitizaci politiky stávající liberální politickou elitou. Populisté požadují „jen“ návrat k rozhodování se závažnými důsledky a se skutečnými alternativami – tedy k politice v pravém slova smyslu.

Už několik generací lidé i komentátoři všechny politické subjekty nejtypičtěji zařazují na pravolevé spektrum, právě slábnutí významu tohoto zavedeného dělení pro voliče je však jedním z nápadnějších aspektů současného populistického momentu. Za de Benoistova mládí v 60. letech 90 % Francouzů ani na moment nezaváhalo, když byli otázaní na svou politickou orientaci na levoprávní ose. Na sklonku let 80. však už více než polovina voličů vnímala pojmy pravice a levice jako cosi překonaného. V roce 2014 byly takových lidí už skoro tři čtvrtiny. Tam, kde se dříve celé rodiny hrdě hlásily a neochvějně volily pravici či levici po celé generace, dnes mnozí Francouzi během svého života „vystřídají“ kandidáty celé řady významnějších stran nebo prostě k volbám nechodí vůbec.

To vše v zemi, kde se toto moderní dělení na levici a pravici zrodilo, podle tradičního výkladu během hlasování v revolučním Ústavodárném shromáždění 28. srpna 1789 o otázce, zda by mělo být králi zachováno legislativní právo veta, tedy něco, pro co v současné politice skutečně nenalezneme relevantní analogii. Předseda řídicí zasedání vyzval zastánce zachování panovníkova veta, aby se postavili po jeho pravici, odpůrce pak po levici. Trvalo však více než století, než se toto označení skutečně vžilo – podle de Benoista se ve veřejné rozpravě příliš nepoužívalo ještě v čase událostí Pařížské komuny (1871).

Od restaurace Bourbonů po Bonapartově pádu v roce 1815 až do sklonku 20. století hýbala podle de Benoista francouzskou politikou série tří velkých debat, jež lze chápat jako střet levice s pravicí, ať už se ve své době takto označovaly či nikoliv. Tou první byla debata nad institucemi mezi monarchisty a republikány. V zásadě ji završila stabilizace třetí republiky v 70. letech 19. století. Royalismus byl následně odsunut na okraj francouzského politického života a jeho místo zaujala republikánská pravice, což by ještě v čase Vídeňského kongresu v roce 1815 znělo jako nesmyslný protimluv.

Následující velká debata formující francouzské moderní dějiny započala koncem 19. století mezi sekularisty a zastánci katolické sociální nauky. V té době byli zastánci církve *ipso facto* na pravici, zatímco podpora republiky se obecně překrývala s antiklerikálními pozicemi. Načas tyto debaty o místě náboženství ve veřejném životě vyvolávaly značně zjitřené debaty, jež zatlačily do pozadí všechny ostatní politické dělicí linie. Oddělením církve od státu v roce 1905 však byla debata největším dílem vyřešena a katolíci, včetně vysokých představitelů církve, přijali za své a dokonce začali horlivě obhajovat republikánské instituce pod podmínkou, že jejich sekulární charakter je budován v neutrálním, nikoliv antiklerikálním nebo protikatolickém duchu. Už dlouho tak člověk může být dobrým francouzským katolíkem a současně podporovat politickou levici, což na sklonku 19. století nebylo úplně myslitelné.

Třetí velkou debatu vedla francouzská společnost nad tak zvanou „sociální otázkou“, tedy dopadem průmyslové revoluce na život společnosti, včetně rozvoje socialismu a dělnického hnutí. Tyto otázky se objevily už v čase tzv. červencové monarchie v 30. a 40. letech 19. století, takže se chronologicky s předchozími dvěma překrývala. Mnohé prvky těchto úvodních dějství sociální debaty mohou ty z nás, zvyklé na pozdější pojetí levice a pravice, poměrně dost překvapit. Raní socialističtí teoretici se nepovažovali za levičáky, nevěřili na nevyhnutelnost dějinného pokroku (to platilo spíše pro tehdejší liberály) a vycházeli z myšlenek vzájemnosti, zakořeněných v životě a praxi z předrevoluční Francie. Po završení náboženské debaty zkraje 20. století nabyly však sociální otázky na větším významu a získala nám povědomější obrysy, když se na tomto kolbišti střetávala národní kapitalistická pravice s internacionalistickou levicí usilující o kolektivní zrovnoprávnění pracujících tříd politickým uchopením výrobních prostředků a vytvoření centrálně plánovaného hospodářství.

Ani toto chápání pravice a levice však nepřežilo zhroucení „reálného socialismu“ v roce 1989. Už roku 1984 upustila Mitterandova socialistická vláda v nevysloveném přiznání svých hospodářských neúspěchů od jakéhokoliv předstírání odporu vůči trhu. Přibližně v téže době odvrhla kapitalistická pravice poslední zbytky zájmu o národ – a zrodil se současný neoliberalní globalismus. Žádná čtvrtá velká debata levice s pravicí se od té doby nezformovala. Na politickém kolbišti dneška se utkávají znechucení voliči s uzavřenou a zkorumpovanou elitou, jejíž jednotlivé složky spolu z velké části ve všech důležitých otázkách souhlasí.

K tomuto vyhasnutí velkých ideologických zápolení minulých věků můžeme připočítat také působení jevu, ve francouzštině označovaného jako *recentrage* – zaklínání se „umírněným“ voličem v přesvědčení, že volby rozhoduje politický střed a zisk onoho mytického jednoho hlasu nad padesátiprocentní hranicí. Zpravidla to znamená snahu oslovit ty nejzabedenější, zvyklé ve všem následovat stádo a neschopné i té velice nejzákladnější úrovně logické konzistence. Uprostřed konvenčního politického spektra ale ve skutečnosti zas tolik Francouzů nenajdete, takže důraz na vzývaného „umírněného“ voliče vede k tomu, že volební programy jednotlivých stran se podobají jako vejce vejci, přesto však většinu lidí spíše odrazují. Hned v úvodu de Benoist cituje výsledky průzkumu veřejného mínění z roku 2016, kde 85 % francouzských voličů už předem vyjádřilo své zklamání s výsledky blížících prezidentských voleb – bez ohledu na jejich skutečný výsledek! Úspěch ve volbách bývá častěji dílem vybuzení nadšení ve vlastním táboře, než zajištěním vrtkavé podpory

nemyslících a lhostejných. Žádná z politických stran současné Francie však velké nadšení nebudí a totéž platí i pro ostatní západní země.

A tak se vracíme k aktuálnímu populistickému momentu. Obvyklé soupeření politických stran a programů do velké míry nahradilo střetávání obyčejných voličů s politickou třídou jako takovou. Takový stav nemůže trvat donekonečna a podobně jako velké debaty minulosti i on dojde svého rozhršení. Asi nejhorším výsledkem by bylo úspěšné potlačení populistické revolty vládnoucí elitou. Nutnou podmínkou by nejspíš bylo nastolení jakési neokomunistické diktatury, dostatečně mocné, aby dokázala ochránit „naši demokracii™“ proti všem výzvám z lidu. Část elit na tom usilovně pracuje: úpravou volebních pravidel, bojem proti nenávisným projevům a výměnou obyvatelstva za prý spolehlivější klienty z cizích zemí. Z jejich konání se ovšem čpí odér zoufalství a s nadějí jsem přesvědčen, že současné utahování šroubů je onou příslovečnou nejhustší tmou těsně před úsvitem.

Úspěšná populistická výzva nutně bude vedena strategií současného posilování lidové účasti na vládě a nahrazování stávající elity novou.

Podle de Benoista nejsou ústředním obsahem demokracie volby, rovnost ani logika většiny, ale participace. Maximum demokracie znamená co největší zapojení obyčejných lidí do rozhodování o záležitostech, jež se nějak dotýkají jejich životů. A právě dopady opatření na životy občanů jsou asi nejlepší odpovědí na běžné námitky o nekompetentnosti lidí rozhodovat o složitých politických krocích. Jistě, moderní politika se musí zabývat složitou problematikou, často nad chápání většiny obyvatelstva. To však neznamená, že by obyčejný volič neuměl posoudit dopad stávající politiky na život svůj a svých blízkých. Vždyť i zvíře nejlépe posoudí, co mu působí utrpení. A lidé v důsledku imigrace, přesunu pracovních míst a dalších aspektů globalizace trpí. Byť většina z nich nedokáže přijít s do detailu propracovanými alternativními postupy, jsou schopni učinit rozumná rozhodnutí ohledně svého vlastního blahobytu – dostanou-li k tomu možnost. Odtud vyvěrá lidové rozhořčení se současnými vládnoucími vrstvami, ne z nějakých velikášských představ o vlastní kompetenci vládnout.

Zapojení lze posílit prostřednictvím lidových referend, aktivnější účasti na místní (samo)správě, příkladem z poslední doby mohou být třeba i úspěchy rodičů v některých částech Spojených států při kontrole školských výborů. V každé společnosti napříč dějinami však nevyhnutelně existovala nějaká forma elity. Neměli bychom tak ztrácet ze zřetele, že aktuální populistický moment není vzpourou proti elitám jako takovým, ale „jen“ proti elitě mimořádně zkažené a hluboce odcizené od těch, kterým vládne. Jakmile se populismu podaří získat sérii vítězství, budeme nejspíš svědky vzestupu mladších, charismatických vůdců, kteří se stanou předzvěstí tolik potřebného a odkládaného přílivu nové krve do žil západních elit. Není to tak, že by se nedostávalo talentu: hledejme jej především mezi těmi, kterým vládnoucí elity vědomě zamezily v přístupu do svých řad. Naším úkolem by tak měly být snahy jen zorganizovat a připravit na jejich předurčenou roli obroditelů naší civilizace.

Záznam přednášky F. Roger Devlina **Alain de Benoist on Populism** vyšel na stránkách Counter-Currents Publishing 16. června 2023.